

بازسازی معنایی روابط جنسی پیش از ازدواج:

ارایه یک نظریه زمینه‌ای

بهروز بهروزیان (دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران، نویسنده مسؤل)

behroozian68@gmail.com

احسان حسونند (دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران)

hasanvand61@yahoo.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی کنش و رفتار جنسی پیش از ازدواج جوانان شهرستان سلسله با استفاده از رویکرد تفسیرگرایی اجتماعی بوده است. روش‌شناسی پژوهش، کیفی بوده است و از روش نظریه زمینه‌ای به عنوان روش اجرای عملیات پژوهش استفاده شده است. داده‌های کیفی در این مطالعه با استفاده از تکنیک مصاحبه عمیق گردآوری شدند. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه نظریه نهایی از استراتژی نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. براساس روش نمونه‌گیری گلوله برفی و نیز معیار اشباع نظری، ۳۲ نفر از جوانان شهرستان سلسله (الشر) در این پژوهش شرکت کردند که فهم و درک آن‌ها نسبت به روابط جنسی پیش از ازدواج مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های به‌دست‌آمده با استفاده از روش «نظریه زمینه‌ای» شامل هشت مقوله عمده به شرح زیر است: وسایل جدید ارتباطی، فشار گروه‌های دوستان، رفتار فراغتی، هویت‌یابی جنسی، نیاز عاطفی (روابط عاشقانه)، روابط مبتنی بر عشق سیال، فرصت و امکان ارتباط و جابه‌جایی اهداف ارزشی. مقوله «هسته» این بررسی «ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی» است که سایر مقولات عمده را در بر می‌گیرد. نظریه زمینه‌ای به‌دست‌آمده در قالب یک مدل پارادیمی شامل سه بعد شرایط، تعاملات/ فرآیندها و پیامدها ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: جوانان، روابط جنسی، تفسیرگرایی اجتماعی، نظریه زمینه‌ای، مدل پارادیمی.

۱. مقدمه

جوامع دارای ارزش‌ها، نگرش‌ها عادت‌های متفاوت و نسبتاً پایداری هستند که این عادت‌ها ثابت و غیرقابل تغییر نیستند، در حالی که ارزش‌ها و نگرش‌های سنتی میان نسل‌های پیشین جامعه رواج دارد، نسل‌های جدیدتر دارای ارزش‌های متفاوتی هستند. با جانشین شدن نسل‌های جوان‌تر به جای افراد نسل‌های گذشته، جهان‌بینی متداول در جوامع دگرگون می‌شود (احمدی‌نیا و مهریار، ۱۳۸۳، ص. ۱۹۶). موضع تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های ایرانیان، به‌ویژه جوانان، در بسیاری از تحقیقات اجتماعی به‌صراحت بیان شده است. در این میان، جوانان بیش‌تر در معرض تأثیرپذیری از جریان‌ات و فرآیندهای تغییر هستند و با توجه به مقتضیات ویژه این دوره، آمادگی بیش‌تری برای همراه شدن و پذیرفتن هنجارها و ارزش‌ها و نگرش‌های جدید و متفاوت از نسل پیشین را دارند.

یکی از نیازهای بشر، برقراری ارتباط و درتعامل‌بودن با دیگران است؛ رفتار و کنشی که از دوره کودکی آغاز می‌شود و در تمام دوره‌های زندگی فرد به شکل‌ها و شیوه‌های گوناگون ادامه می‌یابد. در این میان، ارتباط با جنس مخالف که اساس ازدواج و تشکیل خانواده است، از دیرپاترین روابط بشری است (فاضلی، ۱۳۹۱، ص. ۵۰). یکی از پدیده‌های نوظهوری که در سال‌های اخیر توجه محققان اجتماعی را در جامعه به خود جلب کرده است، تغییر ارزش و نگرش نسبت به ارتباط، معاشرت و دوستی‌های دختر و پسر قبل از ازدواج است. روابط دختر و پسر قبل از ازدواج برای مقاطع کوتاهی در دهه‌های گذشته (پیش از انقلاب) صرفاً میان طبقات بالای شهرنشین، آن‌هم در شهرهای بزرگ به‌طور محدود گسترش یافت؛ اما در سال‌های اخیر همراه با دگرگونی ساختی و اجتماعی؛ چون گسترش شهرنشینی، صنعتی‌شدن، افزایش میزان سواد، حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی، گسترش مکان‌های هم‌حضوری زنان و مردان و گسترش کمی و کیفی وسائل ارتباط‌جمعی، این پدیده به شکلی نوظهور و از بطن روابط بین شخصی جوانان جامعه پدید آمده است (موحد، عنایت و عباسی‌شوازی، ۱۳۸۵، ص. ۱۴۸). یکی از آسیب‌های بزرگ و عمده این نوع رابطه اجتماعی، وجود رابطه جنسی پیش از ازدواج است. می‌دانیم که رابطه نامشروع جنسی از دیرباز تا کنون ادامه دارد؛ یعنی از زمانی که پیوند ازدواج در جامعه مجاز شمرده شد. این واقعیت که رابطه نامشروع جنسی کار خطایی است و حتی گناه شمرده می‌شود، از طریق جامعه، فرهنگ و دین در وجود ما کاشته شده است و ما با آن بزرگ می‌شویم، به‌رغم تکفیر اجتماعی و دینی، رابطه جنسی نامشروع، این پدیده همیشه مطرح بوده و با ما است (شیردل، ۱۳۸۵، ص. ۱۳۴).

به باور متخصصان و صاحب نظران اجتماعی، روابط جنسی پیش از ازدواج به سرعت در حال افزایش است و به یک بحران تبدیل شده است. این نوع روابط، پنهانی و دور از چشم والدین شکل می گیرد و تداوم می یابد. گسترش روابط جنسی در بین جوانان نه تنها بر روابط فعلی و آینده افراد؛ بلکه عاملی در شکل گیری «موج سوّم ایدز» در ایران می باشد (آزادارمکی، شریفی ساعی، ایثاری، و طالبی ۱۳۹۰، ص. ۵).

نتایج پژوهش ها، از افزایش این گونه روابط در کشورمان خبر می دهد. نتایج پژوهش عظیمی هاشمی، اعظم کاری، بی گناه، و رضامنش (۱۳۹۴)، نشان داد، ۴۰ درصد از جوانان دانشجوی، علاوه بر نگرش مثبت به دوستی با جنس مخالف، این دوستی را تجربه کرده اند که از این تعداد ۱۰ درصد به رابطه جنسی کامل ختم شده است. علی تبار، قنبری، زاده محمدی، و حبیبی (۱۳۹۳)، در پژوهشی نشان دادند حدود ۴۰/۳ درصد از مردان در دوران تجرد رابطه جنسی با جنس مخالف را تجربه کرده اند. در پژوهشی زارع شاه آبادی و سلیمانی (۱۳۹۱) نشان دادند، ۱۰/۸ درصد از دانشجویان دانشگاه یزد رابطه جنسی را تجربه کرده اند. خلیج آبادی و مهریار (۱۳۸۹) نیز در تحقیق خود گزارش کرده اند که نزدیک به ۲۵ درصد دختران مجرد دانشجوی دانشگاه های بزرگ تهران، در طول زندگی خود به نوعی، رابطه جنسی با جنس مخالف را تجربه کرده اند که ۱۰ درصد از آن ها به رابطه کامل جنسی ختم شده است. هم چنین گرماوردی، مکارم، علوی، و عباسی (۱۳۸۸)، در پژوهش خود با مطالعه ۲۴۰۰ دانش آموز دبیرستانی (۱۴-۱۷ ساله)، دریافتند که بیش از ۲۰ درصد آن ها، نزدیکی کامل جنسی را در طول زندگی خود تجربه کرده اند. الکساندر (۲۰۰۷)، در پژوهش خود نشان داده اند که ۲۸ درصد از نوجوانان و جوانان شهری (دختر و پسر)، رابطه جنسی قبل از ازدواج را تجربه کرده اند. مطالعه رفتارهای جنسی پرخطر در میان پسران نشان می دهد بیش از نیمی از آن ها (۵۵ درصد) اولین تجربه جنسی شان در سن ۱۵ سالگی بوده است (میرمولایی، عباس سنجدری، غباری بناب و فقیه زاده، ۱۳۸۴، ص. ۶).

در عصر حاضر، (عصر جهانی شدن) جوانان کشور نسبت به مسائل و رفتارهای جنسی ارزش های جدیدی را درک و تجربه کرده اند. نوجوانان و جوانان در میدان مورد مطالعه (شهرستان سلسله یکی از شهرستان های کوچک شمالی استان لرستان است که دارای بافتی سنتی و قبیله ای است و اکثر جمعیت آن را جوانان تشکیل می دهند) نیز از این تغییرات ارزشی مصون نبوده اند. علی رغم این که ارتباط های دوستی و پیشرفته جنسی با جنس مخالف برخلاف هنجارهای سنتی، مذهبی و فرهنگی میدان مورد مطالعه است و شدیداً منع شده است؛ اما براساس شواهد موجود، در سال های اخیر عده ای از جوانان با یک یا چند نفر از اعضای جنس مخالف اغلب به طور پنهانی ارتباط برقرار می کنند. از سوی دیگر، براساس مشاهدات میدانی

ارتباط جنسی بین جوانان این شهر از لحاظ سنی سیر نزولی پیدا کرده است؛ به طوری که بعضی از افراد در سن ۱۵ سالگی رابطه جنسی تجربه کرده‌اند.

آنچه دوستی و روابط دختر و پسر را در میدان مورد مطالعه به مسأله‌ای اجتماعی تبدیل کرده، نوع درک و تفسیر متفاوت نوجوانان و جوانان نسبت به روابط جنسی (نامشروع) پیش از ازدواج است که با موازین و عرف اجتماعی محیط اجتماعی هم‌خوانی ندارد.

از این رو، سؤال اصلی پژوهش حاضر حول این محور است که افراد مورد مطالعه (جوانان) رابطه جنسی پیش از ازدواج را چه‌گونه درک، معنا و بازنمایی می‌کنند.

در این نوشتار، رابطه جنسی پیش از ازدواج به مثابه یک کنش اجتماعی معنادار که با انگیزه‌های ذهنی خاصی صورت می‌گیرد، در نظر گرفته شده است. بر این اساس، رابطه جنسی پیش از ازدواج در یک بستر معنایی خاص و توسط کنش‌گر صورت می‌گیرد. با توجه به این مباحث نمی‌توان آن را صرفاً با یک رویکرد اتیک، محقق‌محور و یک‌سونگر مورد مطالعه و بررسی قرار داد؛ بلکه اتخاذ رویکرد امیک از آن منظر دارای اهمیت است که به میانجی آن می‌توان به تجربه و درک افراد از روابط جنسی پیش از ازدواج دست یافت. دست‌یابی به این فهم، نیازمند رسوخ به گنه دایره معنایی و رمزگان زبانی کنش‌گران درگیر با مسأله مورد بررسی است. در همین راستا، این پژوهش درصدد است تا به بازسازی مجاری و برساخت رابطه جنسی پیش از ازدواج از منظر افراد درگیر در این مسأله بپردازد.

۲. پیشینه پژوهش

تحلیل جامعه‌شناختی واقعیت‌های اجتماعی، بدون بررسی ریشه‌های آن، همیشه مطالعه‌ای ضعیف و کم‌بینه بوده است. مطالعه بسترهای تاریخی پدیده‌های اجتماعی، پنجره پنهان واقعیت را به روی محقق می‌گشاید و به او اجازه می‌دهد، عواملی را که در گذشته اتفاق افتاده‌اند و امروز به حیات خود ادامه می‌دهند، با فهم عمیق‌تری دریابد. بر همین اساس، همیشه از وظایف مهم جامعه‌شناسی، شناخت زایشگاه تاریخی واقعیت‌های اجتماعی و تحلیل وضعیت آن‌ها از گذشته تا امروز بوده است و این مهم از دقیق‌ترین راه‌ها در فهم تغییرات اجتماعی جهان معاصر محسوب می‌شود (آزادارمکی و هم‌کاران، ۱۳۹۰، ص. ۶). در همین راستا، مطالعه در زمینه «روابط جنسی پیش از ازدواج» را نیز می‌توان در دو چهارچوب در دو سطح مختلف پیگیری کرد؛ تحولات روابط جنسی چند دهه اخیر در «جهان» و سال‌های اخیر در «ایران».

در جوامع غربی تغییراتی زیادی در حوزه خانواده و ارزش‌های آن اتفاق افتاده است؛ تغییراتی که عوامل متعددی منجر به بروز آن‌ها شده و در عین حال، پیامدهای گوناگونی برای جوامع متعدد داشته

است. یکی از این تغییرات، شیوع رابطه جنسی پیش از ازدواج در این جوامع بوده است. گسترش رابطه جنسی پیش از ازدواج، محصول «انقلاب جنسی»^۱ در اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی در جوامع غربی بوده است (آفاری، ۲۰۰۹، ص. ۷۵). در پژوهشی هاردینگ و جنکس^۲ (۲۰۰۳) نشان دادند که در سال ۱۹۶۹، بیش از ۷۵ درصد آمریکاییان، رابطه جنسی پیش از ازدواج را امری مذموم و زشت می‌دانستند؛ اما فقط چند سال بعد، دیدگاه غالب با این‌گونه روابط در آمریکا تغییرات فاحشی پیدا کرد؛ به طوری که در دهه ۱۹۸۰ میلادی، فقط ۳۳ درصد آمریکاییان رابطه جنسی پیش از ازدواج را امری ناپسند می‌دانستند و این در حالی است که در جامعه امروز آمریکا تقریباً همه جوانان رابطه جنسی پیش از ازدواج را تجربه کرده‌اند. نتایج پژوهش گومن، لوی، هوی، و کنادل^۳ (۲۰۰۶) نشان داد که در چند دهه اخیر، رابطه جنسی پیش از ازدواج در کشورهای در حال توسعه‌ای؛ چون ویتنام نه تنها افزایش یافته؛ بلکه الگوی آن هم تغییر کرده است. این روابط، در گذشته، بیش‌تر با کارگران جنسی^۴ خلاصه می‌شود؛ اما جوانان امروزی در ویتنام بیش‌تر تمایل دارند با کسی رابطه جنسی داشته باشند که می‌خواهند با او ازدواج کنند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ۴۲ درصد مردان ویتنام شمالی و ۲۵ درصد مردان در ویتنام جنوبی، قبل از ازدواج با همسر فعلیشان رابطه جنسی داشته‌اند. الگوهای جدیدی از رابطه که در گذشته نزدیک هم چندان خبری از آن نبود. فرزیچی^۵ (۲۰۰۰) در تحقیقی بر روابط دختر و پسر قبل از ازدواج نشان داد که نسبت نوجوانان آمریکایی و آلمانی که درگیر روابط عاشقانه قبل از ازدواج می‌شوند، از ۴ درصد در اوایل نوجوانی به ۴۰ تا ۵۰ درصد در سنین ۱۶ سالگی می‌رسد. در پژوهشی، راماکریشنا^۶ و هم‌کاران (۲۰۰۶)، درباره پسران خیابانی تحقیق کردند. آن‌ها نتیجه گرفتند که موقعیت‌های اجتماعی، نبود آموزش درباره آسیب رابطه با غیرهم‌جنس و رفتارهای پرخطر جنسی، تصویری از رابطه جنسی و اجبار (اضطرار) جنسی را در بین پسران خیابانی به وجود می‌آورد. بلسک و باس^۷ (۲۰۰۱) با توجه به نتایج تحقیقات خود، بر این باورند که انگیزه مردان برای آشنایی و شروع چنین روابطی، (رابطه با جنس مخالف) تمایلات جنسی است؛ اما زنان بیش‌تر با انگیزه به دست‌آوردن حمایت و مراقبت فیزیکی برای خودشان، به دنبال چنین روابطی هستند. الکساند (۲۰۰۷)، معتقدند در ترکیه هم، پس از تحولات اقتصادی در چند دهه اخیر، روندهای تقریباً مشابهی از «تغییرات

1. Sexual Revolution
2. Harding & Jencks
3. Ghuman, Loi, Huy & knodel
4. Sex Workers
5. Fritzsche
6. Ramakrishna
7. Biesk & Buss

ارزشی» تجربه شده است. به گفته آن‌ها، در گذشته، فرهنگ عمومی ترکیه چنان بود که روابط جنسی پیش از ازدواج، در صورت آشکار شدن، به رسوایی بزرگ تبدیل می‌شد؛ اما، در دو دهه اخیر، این دید منفی در مورد مردان کم‌کم از بین رفت، در حالی که برای دختران باکره این روابط هم‌چنان تابو بود. اگرچه مطالعات اخیر در ترکیه نشان داده است که با تغییر نگرش‌ها به ارزش بکارت دختران هنگام ازدواج، این روابط میان دختران ترک هم، روزه‌روز، گسترش می‌یابد.

باید این نکته را در نظر داشت که نمی‌توان به‌سادگی این تحولات را به سنت، پیشینه و تاریخ جوامع غربی و سایر جوامع مذکور در بالا احاله داد و منکر شکل‌گیری این‌گونه روابط یا روابط مشابه در ایران شد؛ زیرا مطالعات متعدد به وجود این روابط در میان جوانان شهری خبر می‌دهد (آفاری، ۲۰۰۹، ص. ۸۷). یکی از تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده است، پژوهش آزادارمکی و هم‌کاران (۱۳۹۰)، در زمینه «سنخ‌بندی روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران» است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران به حداقل «شش دسته» تفکیک و تکثیر شده است. این الگوها عبارت‌اند از: ۱. روابط آزاد (الگوهای روسپی‌گری ۲. روابط صیغه‌ای ۳. روابط دوست‌دختر - دوست‌پسر ۴. روابط هم‌خانگی ۵. روابط ضد عاشقانه (الگوهای فریب) ۶. روابط مبتنی بر عشق سیال. در پژوهشی دیگر، آزادارمکی و شریفی‌ساعی (۱۳۹۰) نشان دادند که با مشکل شدن ازدواج و بسته شدن راه‌های مشروع برقراری رابطه جنسی، الگوهای رفتاری و غیرمشروع و آنومیک در جامعه گسترش یافته است. الگوها از رابطه فرد به دنبال یافتن راه‌های جدید برای ارضای نیازهای خویش است. به گفته آن‌ها، افزایش سطح تحصیلات در سال‌های اخیر و ورود دختران به عرصه‌های اجتماعی (دانشگاه و محیط کار)، در نتیجه، ارتباط دختر و پسر را ساده و هم‌چنین، فن‌آوری ارتباط جدید (تلفن هم‌راه و چت) این ارتباط را پنهان کرده است. امروزه، جوانان ایرانی از محدودیت‌های فضاهای عمومی پرهیز می‌کنند. فن‌آوری در این میان نقش عمده‌ای دارد؛ تلفن هم‌راه و چت‌روم‌های اینترنتی، ارتباط اجتماعی را در همه جا ممکن کرده است. شکل‌گیری ارتباط‌های که در بسیاری از موارد به شکل تمایلات جنسی تغییر کرده است.

نتایج پژوهش مهدوی (۲۰۰۸) نشان داد که جامعه ایران با تغییرات ارزشی گسترده‌ای مواجه شده است. پژوهش او نشان می‌دهد که رابطه جنسی کنترل‌نشده در ایران افزایش یافته است و بسیاری از جوانان طبقات متوسط و بالای شهری از لوازم پیش‌گیری از بیماری‌های مقاربتی استفاده نمی‌کنند که در نتیجه، خطر بیماری‌های چون ایدز را میان آن‌ها گسترش داده است. هم‌چنین، نتایج گزارش وزارت بهداشت (۱۳۸۶) نشان می‌دهد که حدود ۲۰ درصد پسران و کم‌تر از ۱۰ درصد دختران تا ۲۰ سالگی رابطه جنسی

را تجربه می‌کنند و حال آن‌که بیش از ۳۰ درصد از پسران تا ۲۵ سالگی رابطه جنسی پیش از ازدواج داشته‌اند.

۳. چهارچوب مفهومی

با توجه به تفاوت‌های فلسفی - پارادایمی دو روش کمی و کیفی، در بررسی‌های کیفی به جای استفاده از چهارچوب نظری جهت تدوین و آزمون فرضیه‌ها از چهارچوب مفهومی جهت استخراج سؤال یا سؤالات پژوهش استفاده می‌شود؛ پژوهش‌گر به جای آزمودن تئوری‌های موجود در قالب فرضیه‌های مختلف، به بررسی و تدوین یک چهارچوب مفهومی جدید می‌پردازد (ماکسول^۱، ۲۰۰۴، ص. ۱۱۸). در این بخش از مقاله به برخی از نظریه‌های مطرح در حوزه تغییر، دگرگونی کنش، نگرش و رفتار پرداخته می‌شود. با توجه به این‌که پژوهش حاضر به روش برساخت اجتماعی انجام شده است، از این رو، از این نظریه‌ها به عنوان راهنمای نظری جهت تفسیر و تبیین بیش‌تر ابعاد موضوع مورد مطالعه یا به عبارت دیگر، به عنوان ارتقای حساسیت نظری^۲ در پژوهش استفاده شده است. در این پژوهش، برخی از مهم‌ترین نظریه‌های مرتبط برای رهنمون اهداف پژوهش آورده شده‌اند.

۳.۱. عشق سیال باومن

باومن^۳ ایده عشق سیال^۴ را از عشق سیال^۵ گیدنز به عاریت گرفته و سعی کرده فن‌آوری‌های ارتباطی؛ مانند اینترنت را در این مورد برجسته کند.

به نظر باومن، ارتباطات بین انسان‌ها تغییر کیفی داشته و مهم‌ترین عامل این تغییر رشد زندگی مدرن با ویژگی‌های عقلانی و حساب‌گرایانه‌اش، شهرنشینی و فن‌آوری‌های ارتباطی و وسایل ارتباط جمعی است. سیالیت و شکنندگی زندگی مدرن بر روابط انسانی نیز تأثیر گذاشته و آن را بسیار سست، شکننده و زودگذر کرده است. او روابط انسانی را در مرکز کار خود قرار داده است و معتقد است گذار از مدرنیته جامد به مدرنیته سیال به عنوان مثال، انسانی‌ترین و خصوصی‌ترین مقوله تاریخ بشری؛ یعنی «عشق» را به امری سیال و روزمره تبدیل کرده است (باومن، ۱۳۸۴، ص. ۶).

---

1. Maxwell.
2. Theoretical Sensitivity
3. Bauman
4. Liquid Love
5. Confluent Love

افراد به شدت محتاج به «ایجاد رابطه»؛ ولی در عین حال، بیمناک از «مرتبط بودن» و مرتبط بودن «همیشگی» اند؛ زیرا می ترسند که چنین حالتی بار سنگینی بر دوش آن‌ها تحمیل کند. بنابراین، در جهان فردیت بخشی بی‌امان ما، روابط هم خوب و بد هستند. بنابراین، ناپایداری خارق‌العاده پیوندهای انسانی، احساس ناامنی حاصل از این ناپایداری و امیال متضاد ناشی از این احساس مبنی بر تحکیم و در عین حال، سست‌نگه داشتن آن‌ها از ویژگی جدید روابط در عصر حاضر است. در کل، معتقد است امروزه روابط انسانی سیال، شکننده و بسیار حساب‌گرایانه است. پیوندها به محض درخواست برقرار می‌شود و به میل دلخواه خود می‌تواند گسسته شوند (باومن، ۱۳۸۴، ص. ۱۱).

۲.۳. بازاندیشی در مدرنیته

از نظر گیدنز، سنت و مدرنیته همیشه در تضاد بوده‌اند. پیش از این، در فرهنگ‌های سنتی، به گذشته بیش‌تر اشاره می‌شد و تکریم و احترام افزون‌تری در میان بوده است. بازاندیشی^۱، پیش از این و در دوره سنت، به معنای شناخت کنش در دل زمینه‌ای بود که در آن بروز و ظهور پیدا می‌کرد؛ اما بازاندیشی در دوره مدرنیته، معنای دیگری یافته و مبنای بازتولید نظام واقع شده است. ویژگی مدرنیته نه اشتهای برای چیزهای نو؛ بلکه فرض بازاندیشی درباره همه چیز است که البته خود بازاندیشی را نیز در بر می‌گیرد؛ نخست، «قدرت» است. محقق، دانش را در خدمت منافع گروهی قرار می‌دهد. دوم، به نقش «ارزش‌ها» بازمی‌گردد. ارزش‌ها مبنای عقلانی ندارند و هر تغییری مبتنی بر بازاندیشی، تحت تأثیر ارزش‌ها نیز قرار می‌گیرد. سوم، «پیامدهای ناخواسته» است. بازاندیشی جهان مدرن، امکان مسدود شدن پیامدهای ناخواسته را از بین برده و هر زمان احتمال وقوع آن‌ها وجود دارد. چهارم، «گردش دانش اجتماعی» است؛ دانشی که به گونه‌ای بازاندیشانه در شرایط بازتولید نظام به کار بسته می‌شود. گیدنز بر این عقیده است که با کاهش نفوذ سنت و بازسازی زندگی روزمره برحسب عوامل جهانی و محلی، افراد ناچاراند شیوه‌های زندگی خود را از میان گزینه‌های مختلف برمی‌گزینند. در این میان، اگرچه عوامل یکسان‌ساز و استانداردکننده وجود دارد؛ اما به دلیل «بازبودن» زندگی اجتماعی امروزی و هم‌چنین تکثریابی زمینه‌های عمل و تنوع «مراجع»، انتخاب شیوه زندگی بیش‌ازپیش در ساخت هویت شخصی و فعالیت روزمره اهمیت می‌یابد (گیدنز، ۱۳۹۲، صص. ۵۵-۵۴).

۴. روش‌شناسی پژوهش

روش‌شناسی کیفی، رهیافت روش‌شناختی مورد استفاده برای انجام این پژوهش بوده و از رویکرد برساخت اجتماعی (تفسیرگرایی اجتماعی) و روش نظریه زمینه‌ای به عنوان روش اجرای عملیات تحقیق استفاده شده است. برخلاف پژوهش کمی که پژوهش‌گر غالباً با یک نظریه مشخص و فرضیه‌های کاملاً تعریف‌شده سروکار دارد و درصد آزمون آن‌ها می‌باشد. در پژوهش کیفی، پژوهش‌گر درصد آزمون نظریات و فرضیه‌های از قبل تعیین شده نیست؛ بلکه کوشش می‌کند از خلال بررسی و مطالعه فرآیندهای اجتماعی^۱، به یک برداشت و درک نظری از واقعیت مورد مطالعه دست یابد. به عبارت دیگر، پژوهش اکتشافی کیفی نه برای آزمون فرضیه که روشی برای تولید آن است. بنابراین، از این جهت، این پژوهش فاقد فرضیه‌های اولیه است. (استربرگ^۲، ۲۰۰۱، ص. ۶۱)؛ به عبارت دقیق‌تر، چیزی به نام واقعیت ناب و ساده وجود ندارد، همه واقعیت‌ها از همان ابتدا واقعیاتی هستند که از بستر جهان و توسط فعالیت‌های ذهنی برگزیده شده‌اند. در نتیجه، همواره واقعیت‌هایی تفسیر شده هستند، حال چه به طور مصنوعی از بسترشان منتزع شده باشند یا در بستر خاص خودشان مورد بررسی قرار گرفته باشند. در هر دو حال، افق‌های تفسیری بیرونی و درونی در آن‌ها وجود دارد (فلیک، ۱۳۸۹، ص. ۹۵).

۴.۱. میدان مورد مطالعه و شیوه نمونه‌گیری

میدان مورد مطالعه در این پژوهش، افراد مجرد در شهرستان سلسله است که رابطه جنسی را تجربه کرده‌اند. برای نمونه‌گیری از نمونه‌گیری گلوله برفی^۳ (زنجیره‌ای) و نظری استفاده شده است. نمونه‌گیری گلوله برفی یک روش نمونه‌گیری غیراحتمالی برای مواقعی است که واحدهای مورد مطالعه به راحتی قابل شناسایی نباشند، به ویژه هنگامی که این واحدها بسیار کم‌یاب یا بخش کوچکی از یک جامعه خیلی بزرگ را تشکیل می‌دهند. هم‌چنین، نمونه‌گیری نظری^۴ هنگامی مهم است که به کشف عرصه‌های نو یا دست‌نخورده و ناشناخته می‌پردازیم؛ زیرا نمونه‌گیری نظری پژوهش‌گر را قادر می‌سازد که مسیرهای نمونه‌گیری‌ای را برگزیند که می‌توانند بیش‌ترین بازده نظری را در پی داشته باشد (استراوس و کریبن، ۱۳۹۲، صص. ۷۸-۸۳). پیدا کردن نمونه برای مصاحبه در مورد مسائل حساسی چون روابط جنسی نامتعارف، مشکل است. هم‌چنین، جلب آن‌ها به مشارکت دشوارتر می‌باشد. از این رو، در این پژوهش،

1. Social Processes
2. Esterberg
3. Snowball Sampling
4. Theoretical Sampling

تنها راه این بود که با روش نمونه‌گیری زنجیره‌ای و با معرفی «دوستان معتمد» این افراد و بعد از «اعتمادزایی» به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شود. با توجه به روش به‌کاررفته در پژوهش (روش کیفی)، حجم نمونه از قبل تعیین نمی‌شود؛ بلکه در فرآیند جمع‌آوری اطلاعات با رسیدن به درجه اشباع مشخص می‌شود. بر همین اساس، با استفاده از راه‌برد نمونه‌گیری گلوله‌برفی و ملاک اشباع با ۳۲ نفر مصاحبه شد.

۲.۴. ابزار پژوهش

در این مطالعه جهت جمع‌آوری داده‌ها از فن مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. این نوع مصاحبه به دلیل انعطاف‌پذیری و عمیق‌بودن آن، برای پژوهش‌های کیفی از این دست مناسب است. روش اجرا در این پژوهش به این صورت بود که پرسش‌هایی با عنوان «راهنمای مصاحبه» طراحی شدند که پاسخ‌های باز و تفسیری داشتند و پاسخ نمونه‌ها، روند آن‌ها را هدایت می‌کردند. سؤالات با تمرکز بر مطالب تحت پوشش، در یک راهنمای مصاحبه آورده شدند. توالی آن‌ها برای شرکت‌کننده متفاوت بود. فرم مصاحبه نیز شامل دو دسته از سؤالات بود: ۱. سؤالات اساسی ۲. سؤالات پیگیری؛ سؤالات اساسی در این پژوهش، دایره وسیع کاوش و سؤالات پیگیری، دایره محدود دانش را شامل می‌شدند. سؤالات اساسی شامل: «چه طور وارد این فضا شدی؟» و سؤالات دیگری چون «تجربه و احساسات را از بودن در این فضا برایم بگو» و سؤالات پیگیری مانند: «می‌توانی برایم یک مثال بزنی» یا «آیا منظورت این است... چه گونه... و...». در این جا هدف پژوهش‌گر، رسیدن به عمق تجربه پاسخ‌گویان و هم‌چنین، کشف معنایی است که آن‌ها برای اندیشه و رفتارشان قائل هستند. در پژوهش حاضر از روش نظریه زمینه‌ای^۱ که یکی از روش‌های تحلیل داده‌های کیفی است، جهت تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در روش نظریه زمینه‌ای، جمع‌آوری تحلیل داده‌ها و نظریه‌ای که احتمالاً به دست می‌آید، با یکدیگر ارتباط نزدیکی دارند. محقق با نظریه پیش‌انگاشته، شروع نمی‌کند، ترجیحاً با حوزه‌ای از مطالعه شروع می‌کند و اجازه می‌دهد که نظریه به وسیله داده‌ها ظهور کرده و خلق شود (محمدپور، ۱۳۹۲، ص. ۱۷۸). ساختار اصلی تحلیل داده‌ها در نظریه زمینه‌ای بر مبنای سه شیوه کدگذاری است: ۱- کدگذاری باز^۲، ۲- کدگذاری محوری^۳، ۳- کدگذاری انتخابی^۴. اولین مرحله، کدگذاری باز است و به فرآیند تحلیلی اطلاق می‌شود که طی آن، مفاهیم اولیه و سپس، مقولات عمده مبتنی بر آن‌ها، شناسایی شده، خصیصه‌ها و ابعادشان در داده‌ها کشف می‌شود. دومین

1. Grounded Theory
2. Open Coding
3. Axial Coding
4. Selective Coding

مرحله، کدگذاری محوری است. در واقع، فرآیند اتصال مقوله‌ها به یک‌دیگر براساس خواص آن‌ها (زیر مقوله‌ها)، کدگذاری «محوری» نامیده می‌شود؛ زیرا کدگذاری در حول کدگذاری مقوله‌ای صورت می‌گیرد که مقوله‌ها را در سطح خصیصه‌ها و ابعاد، به هم مرتبط می‌سازد. سوّمین مرحله کدگذاری، کدگذاری انتخابی است. این نوع کدگذاری فرآیند یک‌پارچه‌سازی و پالایش مقوله‌ها در جهت خلق نظریه است. یک‌پارچگی مورد نظر در نتیجه تعامل تحلیل‌گر با داده به وجود می‌آید و یکی از دشوارترین مراحل کار است. محقق باید در داده‌ها غرق شود و به تعمق پردازد تا بتواند پیوند بین مقوله‌ها را یافته، آن‌ها را پالایش کرده، با هم یک‌پارچه کند و در نهایت، نظریه را استخراج کند (محمدپور، ۱۳۹۲، ص. ۱۹۱).

۳.۴. قابلیت اعتماد

برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد^۱ (معادل اعتبار و روایی در تحقیقات کمی)، از دو فن متعارف و بسیار مرسوم استفاده شد که عبارت‌اند از:

اول: مقایسه‌های تحلیلی^۲: در این روش به داده‌های خام رجوع شد تا ساخت‌بندی نظریه با داده‌های خام مقایسه و ارزیابی شود. دوم: استفاده از فن ممیزی^۳: در این زمینه، چند متخصص در کار نظریه زمینه‌ای، برای مراحل کدگذاری، مفهوم‌سازی و استخراج مقولات، نظارت داشتند.

۵. مشخصات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان

بیش از این که به بررسی یافته‌های این مطالعه پردازیم، برای آشنایی خوانندگان، به اختصار به معرفی مشخصه‌های زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان می‌پردازیم تا خوانندگان این پژوهش درک درستی از وضعیت زمینه‌ای اقدام‌کنندگان به رابطه جنسی داشته باشند.

جدول ۱- مشخصات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان پژوهش

اشتغال		تحصیلات			سن			مشخصات جنس	
					بیشتر از ۲۸ سال	۲۷ تا ۲۳ سال	۱۸ تا ۲۲ سال		
بیکار	شاغل	دانشجوی یا فوق‌لیسانس	دانشجو یا لیسانس	دیپلم و پایین‌تر	۵	۱۰	۶	مرد	
۱۴	۷	۴	۱۵	۲	۵	۱۰	۶	مرد	
۱۱	-	۱	۶	۴	-	۲	۹	زن	
۲۵	۷	۵	۲۱	۶	۵	۱۲	۱۵	جمع	
۳۲		۳۲			۳۲			-	کل

1. Trustworthiness
2. Analytical Comparison
3. Auditing

همان‌طور در جدول (۱) مشاهده می‌شود، یازده نفر از مصاحبه‌شوندگان زن و بیست‌ویک نفر مرد می‌باشند، محدوده سنی مصاحبه‌شوندگان بین ۱۸ تا ۳۲ سال است که از میان پانزده نفر ۱۸ تا ۲۲ سال، دوازده نفر ۲۳ تا ۲۷ سال و پنج نفر ۲۸ سال به بالا سن داشتند. از نظر سطح سواد، شش نفر از مصاحبه‌شوندگان دارای مدرک دیپلم یا پایین‌تر، بیست‌ویک نفر دانشجوی یا دارای مدرک کارشناسی و پنج نفر دانشجوی یا دارای مدرک ارشد بودند. از نظر اشتغال، فقط هفت نفر (مردان) از مصاحبه‌شوندگان شاغل بودند.

۶. یافته‌ها

سؤال اصلی پژوهش این است که مشارکت‌کنندگان نسبت به رابطه جنسی پیش از ازدواج یا به گفته خودشان «سکس»، چه گونه جهت‌گیری می‌کنند، معانی ذهنی، کنش‌ها و پیامد این کنش‌ها برای آن‌ها چه گونه است؟ به طور کلی، در خلال تحلیل کیفی با اجرای مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی به ترتیب، ۲۴ مفهوم اولیه، ۸ مقوله عمده: هویت‌یابی جنسی، فشار گروه‌های دوستان، روابط مبتنی بر عشق سیال، رفتار فراغتی، نیاز عاطفی و حمایتی، وسایل ارتباطی و جمعی، فرصت و امکان ارتباط و جابه‌جایی اهداف استخراج شدند و سپس، مقوله‌های مذکور در قالب یک مقوله هسته‌ای «ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی» ترسیم و مورد بحث قرار گرفتند. شایان ذکر است که تشابه لغوی بین برخی مفاهیم و مقوله‌های به‌دست‌آماده از نظرگاه روش‌شناسی نظریه زمینه‌ای ایرادی ندارد. کوربین و اشتراوس (۲۰۰۸) و چامرز (۲۰۰۶) خاطرنشان کرده‌اند که در بسیاری از مفاهیم ممکن است در تولید مقوله عمده به کار رفته و یا در سطحی بالاتر مقوله هسته مرکزی و محوری ممکن است با یک یا چند مقوله عمده دارای تشابه لغوی باشد (محمدپور، بهمنی و علیزاده، ۱۳۸۹، ص. ۱۶). در جدول (۲) مفاهیم اولیه، مقولات عمده و مقوله هسته که در خلال خرد-تحلیل^۱ مصاحبه‌ها استخراج شده‌اند، ارائه شده است. شایان ذکر است که واحد تحلیل در نظریه زمینه‌ای، برخلاف روش‌های متعارف تحقیق فرد نیست؛ بلکه واحد تحلیل در نظریه زمینه‌ای مفاهیمی هستند که در جریان نمونه‌گیری نظری مبتنی بر نمونه‌گیری هدف‌مند از افراد مورد مصاحبه به اشباع نظری رسیده‌اند.

جدول ۲- مفاهیم، مقوله‌های عمده و مقوله هسته مستخرج از یافته‌های کیفی تحقیق

مقوله هسته	توضیحات	مقوله‌های عمده	مفاهیم
ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی: جوانان روابط جنسی پیش از ازدواج را پذیرفته و آن را لازمه زندگی در دنیای امروز می‌دانند. و برخلاف ارزش‌های و آموزه‌های اجتماعی، فرهنگی و حتی اعتقادی روابط جنسی را عنصر اساسی زندگی خود یاد می‌کنند.	این مقوله مربوط به حس و تجربه افراد از روابط جنسی و نقش آن در شکل‌گیری هویت جنسی در بین نوجوانان و جوانان است.	هویت‌یابی جنسی	- حس مرد یا زن بودن - بالا رفتن اعتماد به نفس - اهمیت تجربه شخصی
	بر اساس این مقوله زمانی که یک الگوی رفتاری خاصی بین گروه معینی رایج شود، اعضای گروه ناچار به تبعیت می‌شوند.	فشار گروه‌های دوستان	- فشار دوستان برای داشتن رابطه - همه‌گیری دوستان - رقابت جویی در بین جوانان
	بر اساس این مقوله رابطه عاشقانه بین دو طرف حاکم نیست؛ بلکه رابطه دوستانه برقرار می‌شود که نسبتاً ضعیف و ناپایدار مبتنی بر هدیه‌دادن که با کم‌ترین وابستگی روحی و روانی همراه است.	روابط مبتنی بر عشق سیال	- ناپایداری ذاتی روابط - تنوع و لذت بیشتر - نگاه کالاهنگی به ارتباط جنسی
	بر اساس این مقوله جوانان تمایل به رفتارهای فراغتی و تفریحی دارند. رفتار فراغتی جوانان امروزی بیش‌تر مبتنی بر الگوهای جدید زندگی است	رفتار فراغتی	- سرگرم‌شدن، - رفع نیاز جنسی، - خوش‌گذرانی و لذت‌بردن
	وسایل ارتباط زمینه و شرایط لازم را برای ایجاد این نوع رابطه را ساده و آسان می‌کند	وسایل ارتباطی و جمعی	- تأثیر ماهواره و فیلم‌های مستهجن - وجود فضای مجازی - موبایل و سیله تسهیل‌گر
	بر اساس این مقوله یکی از دلایلی اصلی که جوانان به رابطه تن می‌دهند، کسب محبت و جلب توجه جنس مخالف است.	نیاز عاطفی و حمایتی	- نیاز به محبت و توجه - تعلق عاطفی و دل‌بستگی - منبع آرامش بودن رابطه جنسی
	بر اساس این مقوله، وجود عرصه‌های مختلف؛ مثل دانشگاه، نوع شغل، پارک، سینما، مراکز خرید و وجود خانه مجردی زمینه را برای برقراری ارتباط پیشرفته جنسی فراهم می‌کند.	فرصت و امکان ارتباط	- کم‌هزینه بودن - وجود جا و مکان - راحت و آسان بودن ارتباط با جنس مخالف
	این مقوله، نشان‌دهنده تغییر ارزش و نگرش جوانان به مسائل مختلف است که کم‌ترین تعلق به ارزش‌ها و نگرشی سنتی دارند.	جاب‌جایی اهداف و ارزش‌ها	- عادی و همه‌گیر شدن - کم‌رنگ شدن عقاید سنتی و مذهبی - وجود ارزش‌های رهایی‌بخش

در زیر به اختصار به هریک از مقوله‌های عمده و مقوله هسته با ارجاع به درک و دیدگاه افراد مورد مطالعه از آن‌ها، پرداخته شده است.

۱.۶. هویت‌یابی جنسی

هویت‌یابی و فرآیندهای آن یکی از مراحل مهم زندگی است که توسط اریکسون (۱۹۶۸)، مطرح شده، هویت‌یابی جنسی یکی از مهم‌ترین مسائل هویت‌یابی در بین نوجوانان و جوانان (به‌ویژه در کشور ما که دارای جمعیتی جوان می‌باشد) است. رشد هویت جنسی، بخشی از فرایند عمومی رشد جنسی است و اساس زیستی دارد ولی به عوامل گوناگونی هم‌چون چگونگی ارتباطات کودک و نوجوان با والدین، به‌خصوص با والد هم‌جنس خود، ارتباط با هم‌سالان و هم‌کلاسی‌ها، محیط آموزشی، فرهنگ و جامعه نیز بستگی دارد. نوجوانان و جوانان تمایل دارند هویت مردانه یا زنانه خود را درک و فهم کنند. در عصر وفور اطلاعات، جوان‌ها دیگر مانند گذشته تا زمان ازدواج چشم و گوش بسته نمی‌مانند و این آگاهی به آنچه در رابطه جنسی می‌گذرد، هم بلوغ جنسی را کاهش داده و فشارهای جنسی را به دغدغه روزمره تبدیل کرده است. در نظریه تحلیل روانی فروید، آغاز بلوغ با دوباره بیدار شدن امیال جنسی و احساسات اودپیسی، شروع مرحله تناسلی را نشان می‌دهد. در این مرحله، هدف اصلی غریزه جنسی همان بازتولید زیستی است، اما یادگیری چگونگی برخورد جامعه پسند با نیروی جنسی با تعارضاتی برای فرد همراه است. دوره نوجوانی و اوایل جوانی، صرف فعالیت‌هایی؛ نظیر دوست‌یابی، دست‌یابی و برقراری رابطه جنسی، ابراز عشق و ازدواج می‌شود و مقدمات ارضای رشدیافته‌تر غریزه جنسی فراهم می‌آید. از نظر هویت، نگرش و رفتار جنسی، پسران در آغاز عمدتاً متمرکز بر جنبه‌های جسمی رفتار جنسی هستند و به تدریج متوجه جنبه‌های عمیق‌تر ارتباط اجتماعی و عاطفی رفتار جنسی می‌شوند، در حالی که برای دختران هدف‌های مربوط به تعلق عاطفی و ارتباط، اهمیت بیشتری دارد و در مراحل بعدی است که جنبه‌های جسمی رفتار برایشان اهمیت پیدا می‌کند (لطف‌آبادی، ۱۳۹۲، صص. ۹۵-۸۵). هرچند ارتباط کامل و پیشرفته (رابطه جنسی)، جوانان را به عنوان نسل جدیدی از ارتباطات اجتماعی باید پذیرفت؛ اما این روابط ذاتاً جوانان را به داشتن یک هویت جدید و فرعی، سوای هویت اصلی ایرانی اسلامی خود ترغیب می‌کند که متأسفانه در اغلب موارد شاهد آن هستیم که رفته‌رفته هویت جنسی جدید بر هویت اصلی غلبه پیدا می‌کند. اکثر جوانان معتقدند که این روابط زمینه درک و شناخت آن‌ها را از آینده جنسیشان، فراهم می‌کند:

چرا ما جنبه‌های مثبت این رابطه در نظر نمی‌گیریم. فقط زوم کردیم بعضی از پیامدهای منفی. اگر از دیدگاه منصفانه نگاه کنیم، می‌فهمیم که رابطه جنسی زمینه درک و فهم افراد از علایق، نگرش و شخصیت

خود و دیگران را فراهم می‌کند. همیشه بفهمی به چیزی علاقه داری و تجربه در این زمینه بالا بره (حسن، ۲۵ ساله، لیسانس).

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

هرکس این رابطه رو تجربه کرده، اولش احساس بدی بهش دست می‌ده؛ اما به‌مرور زمان احساس می‌کنی که آزاد و مستقل هستی... یه اعتماد به نفس زیادی بهت می‌ده و احساس غرور می‌کنی. در کل، از فعالیت جنسی خودت شناخت پیدا می‌کنی (امید، ۲۶ ساله، دانشجوی کارشناسی ارشد).

۲.۶. فشار گروه‌های دوستان

زمانی که یک الگوی رفتاری خاصی بین گروه معینی رایج شود، اعضای گروه ناچار به تبعیت می‌شوند. تحلیل مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگانی که درگیر پدیده رابطه جنسی هستند، نشان می‌دهد که در بستر گروه دوستان و هم‌کلاسی‌ها، برای درگیر شدن با پدیده (رابطه جنسی) تشویق شده و احیاناً تحت فشار قرار می‌گیرند. برخی از مشارکت‌کنندگان به همه‌گیر شدن و رقابتی شدن این پدیده در میان دوستان اشاره می‌کنند:

تمام رفقای من حداقل یه بار این رابطه رو تجربه کرده‌اند. دیگه کسی پیدا نمی‌شه که بگه من رابطه نداشتم. همه از داشتن رابطه خودشون با دیگران تو جمع تعریف می‌کنن. مطمئن باشید که همه جوانان رابطه جنسی با جنس مخالف را تجربه کرده‌اند (علی‌رضا، ۲۳ ساله، لیسانس).

قرار گرفتن مشارکت‌کنندگان در چنین بسترهایی برای آن‌ها نوعی فشار هنجاری جهت تبعیت از گروه به همراه دارد.

دوستان با افتخار از رابطشون می‌گن که چه کار کردم، چی شد، اگه کسی نداشته باشه حسن بی‌عرضه بودن بهش دست می‌ده و می‌گی مگه من چیم از اون کم‌تره و این باعث می‌شه که به سمت این روابط بری (آرمین، ۱۹ ساله، دانشجوی).

یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه گفت:

وقتی ۱۵ سالم بود، دوست صمیمیم از نوع رابطه‌اش با یه پسر تعریف می‌کرد. ان‌قد تعریف کرد که خوشم اومد، با خودم گفتم چرا من لذت نبرم و حسرت رابطه بقیه رو بخورم (عاطفه، ۱۸ ساله، دیپلم).

۳.۶. روابط مبتنی بر عشق سیال

این نوع رابطه از متأخرترین الگوهای رابطه در زیرپوست جامعه شهری است. وجود رابطه عاشقانه «پیش از ازدواج» یک ضعف عمده دارد و آن هم این‌که هر لحظه ممکن است هریک از طرفین رابطه این

رابطه ترک کند. به همین سبب، «نامنی عاطفی» در این رابطه‌ها بسیار بالاست؛ نوعی ناپایداری که، خود ریشه‌های اجتماعی و اقتصادی متنوعی دارد. بنابراین، به تدریج بسیاری از افراد، به تجربه، دریافته‌اند که برای رابطه‌ای احتمالاً ناپایدار انرژی عاطفی چندانی نگذارند که در زمان جدایی، آسیب چندانی نبینند. در این الگو مفهوم عشق «بازتعریف» شده و در قاب نسبیتی شدید قرار گرفته است. (آزادارمکی و هم‌کاران، ۱۳۹۰، ص. ۲۴). برخی از مصاحبه‌شوندگان رابطه آزاد و زودگذر خود را این‌گونه بازگو کرده‌اند:

قرار نیست من با کسی که در ارتباطم، همه چیزم رو به پای اون بریزم و تا آخر با هم باشیم... تو یک سال گذشته با خیلی‌ها رابطه داشتم. من با هرکس دوست داشته باشم، رابطه برقرار می‌کنم و هر جا که لازم باشه، رابطه رو تمام می‌کنم. (پریسا، ۲۰ ساله، دانشجوی).

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

من با خیلی از دخترها دوستم؛ ولی در واقع، با هیچ‌کدام هم نیستم و نخواستم رابطه‌ام با اونا خیلی صمیمی بشه. اگه کسی بخواد خیلی نزدیک بشه، جلوش رو می‌گیرم. شده تو یه هفته، با چهار نفر مختلف رابطه داشتم؛ اما هیچ تعهد خاصی هم بین ما نبوده و نیست (مرتضی، ۲۶ ساله، لیسانس).

عشق سیال شاید بتواند خود را از خطرهای عشق رمانتیک رها کند؛ اما، در عین حال، مزایای آن را هم ندارد؛ ترس از پایان یک رابطه و آسیب‌های پس از آن، نامنی همیشگی روابط عاشقانه است. در عین حال، لذت بامعشوق بودن، حس خوشایندی است که بسیاری از سوژه‌ها را هم‌چنان در روابط عاشقانه نگاه داشته است.

۶.۴. رفتار جدید فراغتی

تفریح کردن، سرگرمی و لذت بردن از زندگی، یکی از نیازهای انسان به‌ویژه نوجوانان و جوانان است. جوانان تمایل زیادی به رفتارهای فراغتی و تفریحی دارند. رفتار فراغتی جوانان امروزی بیش‌تر مبتنی بر الگوهای جدید زندگی است. الگوهای فراغتی جوانان شهری از شکل سنتی و منفعلانه به شکل مدرن و فعالانه تغییر یافته است؛ به عبارتی، اکنون الگوهای فراغتی دیگر محدود به استراحت در خانه، تماشای تلویزیون، ویدئو و ماهواره، مطالعه کتاب، ورزش و گشت‌وگذار با دوستان نیست؛ بلکه شامل پارک، کافی‌شاپ‌ها و مراکز خرید رفتن با جنس مخالف و اخیراً ایجاد رابطه جنسی با جنس مخالف نیز یکی از الگوهای جدید فراغتی در بین جوانان تبدیل شده است. در این دوره، رفتارهای فراغتی مذهبی و سنتی کم‌تر در نظر گرفته شده، فراغت بیش‌تر حالت فردی دارد. این‌گونه رفتارهای فراغتی در دوره مدرن، بسیار پرهزینه و مخرب است. در واقع، می‌توان گفت رفتار فراغتی جوانان، امروزه با فعل‌پذیری هم‌راه است و

بیش تر فعالیت‌هایی را شامل می‌شود که تأثیر زیاد و پنهانی در آینده فرد دارند و فرد بدون آگاه‌بودن از پیامدهای احتمالی آن، برای گریز از فشارهای روحی و روانی به آن‌ها رجوع می‌کند؛ به طوری که جوانان در مصاحبه‌های خود مکرراً اظهار می‌کردند که بیش تر تمایل به رفیق‌بازی، دنبال دوست دختر، پرسه‌زنی و برقراری رابطه کامل با جنس مخالف را دارند:

الآن که پیش شما هستم، قبلش پیش دوست دخترم بودم. اوج لذتی که در این رابطه هست، در هیچ نوع از تفریحات و سرگرمی‌ها ندیدم. وقتی خسته باشم و حوصله هیچ‌کاری رو نداشته باشم، بهش زنگ می‌زنم و با هم یه روز خوش رو می‌گذرونیم (اشکان، ۲۹ ساله، شغل آزاد).
یکی دیگر از شرکت‌کنندگان می‌گوید:

ما الآن تو قرن ۲۱ هستیم، دنیا در هر زمینه‌ای تغییر کرده، بدون شک نوع خوش‌گذرانی‌ها هم عوض شده. دیگه گذشت دورانی که با کتاب یا با فیلم دیدن وقتتو پرکنی. جوانان امروزی به دنبال کارهایی هستن که بیش ترین جاذبه رو داشته باشه. کم‌ترین تفریح پسرهای مجرد، دوست‌شدن با دختراس (آرش، ۲۷ ساله، کارشناسی ارشد).

۵.۶. وسایل ارتباطی

امروزه شاهد بروز عصری هستیم که به مدد فن‌آوری، فضای مجازی در سطحی گسترده با فضای واقعی به رقابت برخاسته و با توجه به استقبال شدید نسل جوان در ورود به این دنیای مبهم و جذاب، اهمیت و میزان حضور نوع دیگری از زیستن که به «زندگی دوّم» شهرت یافته روزه‌روز گسترده‌تر می‌شود و همین گستردگی ابعاد مختلف فضای مجازی است که سبب شده تا در کنار تمامی کاربردها و ویژگی‌های منحصر به فرد، شاهد بروز روزافزون چالش‌های متعددی در جوامع و به‌خصوص جامعه خودمان نیز باشیم؛ چالش‌هایی که حتی در جوامع اروپایی و آمریکا نیز نگرانی‌هایی را در پی داشته است. منظور از وسایل ارتباطی به آن نوع ارتباطی اطلاق می‌شود که از طریق یکی از فن‌آوری‌های روز؛ یعنی تلفن و اینترنت و به طور خاص تلفن همراه (موبایل) حاصل می‌شود. تمامی مشارکت‌کنندگان دارای پیشرفته‌ترین موبایل می‌باشند که تمام امکانات برقراری در فضای مجازی (از طریق نرم‌افزارهای واتساپ، تلگرام، وایبر، بی‌تاک و غیره) را دارند. مشارکت‌کنندگان بیان می‌کردند که کارکردهای جانبی؛ از قبیل فیلم، عکس و برقراری تماس مجازی بیش تر مورد نظرشان بوده است. این وسیله نوین ارتباطی، زمینه برقراری ارتباط و با دوستشان (جنس مخالف) بوده:

شهر ما خیلی کوچیکه، نمی شه به راحتی با کسی بچرخیم همه هم دیگرو می شناسن. اگه حواست نباشه، ممکنه آبروی خانوادت بره و به این راحتی آینده ات نابود بشه. با موبایل خیالت راحتیه کسی از رابطه ات باخبر نمی شه... ما همیشه روز قبل هماهنگ می کنیم که کجا با هم قرار بذاریم (زهره، ۲۲ ساله، دانشجو). این وسیله مسلماً باعث تسریع و تسهیل در برقراری ارتباط شده و آزادی عمل بیشتریه به هم راه دار: من با بیشتر دخترایی که در ارتباطم، از طریق برنامه مجازی (تلگرام، بی تاک و واتساپ) آشنا شدم. این برنامه ها دارای امکانات خاصی هستند؛ مثلاً می تونی تصویری با هم حرف بزنی و مکان تقریبی افراد رو نشون می ده و خیلی چیزای دیگه... که باعث می شه راحت و بهتر به کیس مورد نظر برسی. با وجود این نرم افزارها، لازم نیست تو خیابون راه بیفتی و شماره بدی به دختری (علی رضا، ۲۳ ساله، لیسانس). بدون شک اینترنت و تلفن همراه یکی از پیامدهای جهانی شدن، تحولات قابل ملاحظه ای در ایجاد رابطه دوستی و جنسی بین مصاحبه شونده ها ایجاد کرده اند. قبل از ورود و استفاده گسترده از این ابزار ارتباطی، ارتباط با جنس مخالف محدودیت های زمانی و مکانی خاصی داشت. استفاده از این فن آوری ها از محدودیت های زمانی و مکانی کاسته، استقلال و فردیت قابل ملاحظه ای به فرد داده و الگوی زندگی جدیدی را بازتولید کرده است. مشاهده فیلم ها و عکس های محرک جنسی از طریق تلفن همراه، خصوصی شده و منجر به تشدید روابط جنسی می شود. این امر فضای جدیدی را در روابط بین دو جنس خلق می کند.

۶.۶. نیاز عاطفی و حمایتی (رابطه عاشقانه)

افراد فقط به دنبال ارضای جنسی نیستند بلکه به دنبال ارضای روحی و روانی نیز هستند. روابط خشک، که فارغ از هرگونه احساسی میان طرفین رابطه تداوم یافت، با نارضایتی درونی همراه است. رابطه جنسی صرف او را به طور کامل ارضا نمی کرد. شاید این روابط جسم را سیراب کند اما روح همچنان تشنه است. در روابط جنسی صرف زن تحقیر و به عنوان «شیء خریدنی» تقلیل می یابد... بنابراین نیاز عاطفی و حمایتی یا روابط عاشقانه نیز یکی دیگر از عواملی است که افراد رابطه جنسی برقرار می کنند: من فقط به این دلیل به این رابطه تن دادم چون پسر رو خیلی دوستش دارم و نمی خوام علاقه اش، محبتش بهم کم شه و ولم کنه، الان هر دو به هم وابسته ایم و نمی تونیم دوری همو تحمل کنیم (اکرم، ۱۸ ساله، دیپلم).

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

برخلاف پسرا که فقط به دنبال ارضای جنسی هستند، ما بیش‌تر به دنبال ارضای عاطفی و روحی هستیم... اکثر دختری که این خاطر پا به این رابطه می‌دارن که مورد توجه قرار بگیرند و کمبودها و عقده‌هاشون رو جبران کنند (مریم، ۲۱ ساله، دانشجو).

در این مدل، فرد با هر دختر یا زنی رابطه برقرار نمی‌کند و برعکس. آن‌ها بیش‌تر به دنبال هم‌سن‌وسال و افراد با روحیات مشابه‌اند تا بتوانند با آن‌ها، علاوه بر رابطه جنسی، رابطه عاطفی نیز برقرار کنند. در این نوع مدل، معمولاً رابطه جنسی پس از «آشنایی نسبتاً طولانی» برقرار می‌شود. به دلیل عنصر تمایلات عاطفی و وابستگی در این رابطه، «قرارهای بیرون»؛ مانند پارک و سینما، در این الگو یافت می‌شود. تنوع‌طلبی در این دسته از افراد کم‌تر است، با این تفاوت که آن‌ها «در یک زمان» معمولاً فقط با یک نفر رابطه دارند که این رابطه شامل هر دو جنبه جنسی و عاطفی می‌شود:

فقط با کسی ارتباط برقرار کردم که دوشش دارم و با او بودن بهم آرامش می‌ده، به خاطر این‌که منو کامل درک می‌کنه و نمی‌خواد ازم سوءاستفاده کنه و فقط خودش لذت ببره. منم هر کاری ازم بخواد، واسش انجام می‌دم (نگار، ۱۹ ساله، دانشجو).

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

ما قول داده‌ایم که فقط مال هم باشیم و هر وقت شرایطش پیش اومد، ازدواج کنیم. ما واقعاً به هم علاقه داریم، آگه یک روز نبینمش و حرف نزنم دیوونه میشم، تمام حسم و عشقم رو به پاش می‌ریزم... حتی خواهرش از رابطه و تصمیم ما اطلاع دارد (سعید، ۲۵ ساله، شاغل).

۷.۶. فرصت و امکان رابطه

امروزه کشور ما با افزایش شهرنشینی، تغییر در سبک زندگی، تغییرات نگرشی درون خانواده‌ها و غیره مواجه شده است. این تغییرات امکانات بی‌نهایتی در اختیار اقشار و گروه‌های مختلف جامعه قرار می‌دهد؛ به عنوان مثال، بالارفتن سطح تحصیلات، حضور چشم‌گیر زنان و دختران در عرصه‌های اجتماعی، گسترش کمی و کیفی وسایل ارتباط جمعی و آشنایی جوانان با ارزش‌های غربی، حضور زنان در کنار مردان در عرصه‌های عمومی و غیره، زمینه شکل‌گیری روابط دوستانه و روابط جنسی را در بین جوانان جامعه، مهیا و بازتولید کرده است؛ به عبارتی، تنظیمات زمانی و فضایی ساختارهای رایج پدرسالارانه از بین رفته است. دختران در برقراری روابط دوستانه با جنس مخالف تقریباً آزاد هستند؛ به علاوه، فضاهایی که جوانان می‌توانند در آن به تعامل اجتماعی بپردازند، بی‌شماراند؛ از خیابان‌ها گرفته تا سالن‌های ورزشی،

استادیوم‌ها، پارک‌ها، رستوران‌ها، دانشگاه، محل کار، مهمونی‌ها و سایر فضاهای عمومی شهری را در تمام ساعات روز در اختیار دارند. آن‌ها می‌توانند بدون محدودیت‌های زمانی و فضایی در ریتم‌های شهری حضور داشته باشند. اکثر اوقات، این روابط با جنس مخالف و نیاز به ارتباط با او، از چهارچوب هنجارهای اجتماعی و دینی خارج می‌شود و به سوی روابط جنسی پیش از ازدواج کشیده می‌شود. وجود وسایل نقلیه، خانه مجردی و غیره زمینه برقراری رابطه جنسی را در بین دختران و پسران که در مکان‌های مختلف (محیط شغلی، دانشگاه، پاساژ، پارک، مهمونی، مراکز خرید و غیره) با هم آشنا می‌شوند، آسان‌تر کرده است:

در این رابطه، حتماً باید حداقل امکانات رو داشته باشی. اگه یه ماشین خوب داشته باشی، امکان نداره نتونی به خواسته‌ات برسی، با هم می‌ریم یه جای خلوت یا هر وقت خونه خالی باشه، می‌ریم خونه. واسه یه رابطه بدون دردسر حتماً باید ماشین داشته باشی که هم خودت و هم دختره خیالش راحت باشه و کسی مارو با هم تو خیابون نبینه (وحید، ۳۲ ساله، شغل آزاد).

یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان می‌گوید:

من الان دانشجوی ارشد خوابگاه نرفتم و با چند تا از بچه‌ها یه خونه (خونه دانشجویی) اجاره کردیم. هر وقت دوست دخترام حاضر بودن، می‌برم خونه و شب پیشم می‌مونن؛ اما باید موقعی باشه که هیچ‌یک از هم‌اتاقی‌هام نباشن که همیشه هماهنگ می‌کردم که می‌خوام یه دختر بیارم برید بیرون... (امید، ۲۶ ساله، دانشجو کارشناسی ارشد).

اگر در سال‌های گذشته «خانه مجردی» پدیده‌ای بود که تنها به کلان‌شهرها اختصاص داشت، امروزه در اکثر شهرستان‌های کشور، خانه مجردی پیدا می‌شود که دختران و پسران زیادی نیز به این سبک زندگی روی آورده‌اند و به تنهایی یا هم‌راه با دوستان هم‌خانه خود، زندگی مجردی را تجربه می‌کنند؛ طوری که زندگی مجردی به یک پدیده ملموس و روزمره تبدیل شده، از سوی برخی پذیرفته شده و از سوی دیگران با نگرانی و اعتراض مواجه شده است. این سبک زندگی، آزادی بی‌حد و حصری به جوانان در ایجاد و برقراری رابطه جنسی پیش از ازدواج داده است.

۸.۶. جابه‌جایی اهداف ارزشی

واقعیت این است که میدان مورد مطالعه (سلسله)، مشکلات یک جامعه در حال گذار از جامعه سنتی به جامعه مدرن را تجربه می‌کند و تغییرات گسترده ساختاری، باعث شده است بسیاری از ارزش‌های سنتی حاکم بر جامعه کم‌رنگ و موضوعاتی دیگر جای‌گزين آن شود. شکی نیست که تغییرات اقتصادی،

اجتماعی باعث تغییر در الگوهای رفتاری مردم شده است و با رشد فردگرایی و فرآیند تغییر ارزش ها و افزایش تمایل افراد به تحصیل و اشتغال، ارزش هایی مانند ازدواج در سنین پایین، خانه داری و کدبانوگری، کم رنگ شده است. از آنجا که نهاد خانواده به عنوان یکی از مکانیسم های اساسی جامعه پذیری و انتقال ارزش ها و نگرش های جامعه به نسل های متفاوت به یکدیگر معرفی شده است، بنابراین، نقش خانواده در انتقال فرهنگ ها اهمیت زیادی پیدا می کند. این در حالی است که امروزه اغلب خانواده ها در گیرودار زندگی پرتلاطم خویش، نقش کلیدی انتقال آموزه های فرهنگی، سنتی و دینی خود را به فراموشی سپرده اند، تا جایی که می توان ادعا کرد در هیچ مقطع تاریخی، ارزش ها و نگرش های افراد و گروه های اجتماعی در درون جوامع به سرعتی که امروزه در حال تغییر است، دچار دگرگونی نبوده است. در دورانی که ارزش های حاکم بر جامعه مبتنی بر «کدبانوگری» زن بود، دخترها زودتر جامعه پذیر و وارد زندگی مشترک می شدند و پسران نیز به علت وجود حمایت های اجتماعی و خانوادگی قوی، مسؤولیت زندگی مشترک را قبول می کردند. در این چهارچوب، ازدواج مسأله فرد نبود؛ بلکه مسأله یک خانواده و فامیل بود. همراه با این دگرگونی های وسیع محیطی و ساختاری، نظام ارزشی جوامع نیز با تأخیر به آن واکنش نشان می دهد و دچار دگرگونی می شود. پدیده روابط جنسی پیش از ازدواج در دهه های گذشته، به صورت محدود در شهرهای بزرگ و بین اقشار خاصی در عرصه های فرهنگی و اجتماعی دیده می شد؛ ولی با کندتر شدن روند جامعه پذیری در ایران، تشکیل خانواده در سنین پایین و داشتن فرزند ارزش مندی خود را از دست داده و اولویت ها در زندگی جوانان تغییر چشم گیری پیدا کرده است:

اگرچه تو جامعه و بین جوانان باشی، می بینی که کم تر به ارزش های مذهبی و سنتی اهمیت می دن، جوان فقط به دنبال ارزش های نو می ره که توش لذت و خوش گذرانی باشه، داشتن رابطه جنسی برای جوانان یه ارزش حساب می شه. من ترجیح می دم یک زندگی هیجان انگیز داشته باشم تا یک زندگی عادی و یکنواخت (امیرمحمد، ۲۲ ساله، دانشجو).

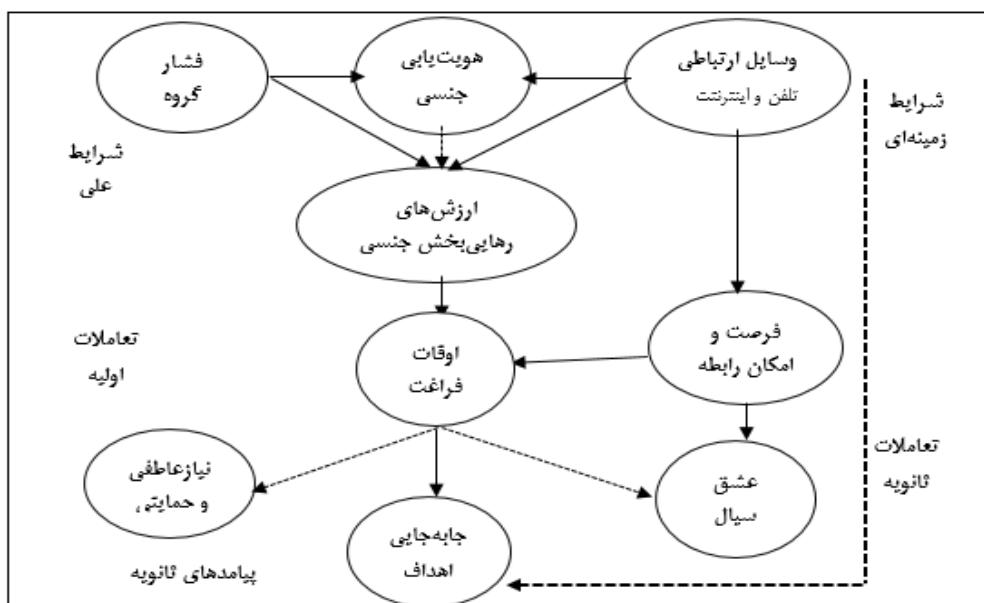
یکی دیگر از مشارکت کنندگان می گوید:

نوع نگاه به مسائل جنسی نزد جوانان تغییر کرده است. جوونا لذت و دوست داشتن خودشون رو به خاطر یک ازدواج که معلوم نیس کی شرایطش پیش بیاد، عقب نمی اندازند و سعی می کنن از جوانیشون لذت ببرن. خیلی از دخترا به خاطر پای بند نبودن به مسأله پاک دامنی باکرگی خودشون رو از دست داده اند. این رابطه دوست داشتنی ترین تجربه زندگیم بوده (مرجان، ۲۶ ساله، دانشجوی ارشد).

۹. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در کل، این هشت مقوله در قالب یک مقوله نهایی با عنوان ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی را به وجود آورده‌اند؛ ارزش‌های رهایی‌بخش به سازوکارهای در اندیشه و رفتار انسانی گفته می‌شود که «کنش انسانی»، را تغییر و بر آن نظارت می‌کند که البته مکانیسم مزبور در فرهنگ سنتی و فرهنگ مدرن متفاوت است.

براساس مقوله ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی، جوانان سلسله‌ای (الشتری) در مورد پدیده «رابطه جنسی پیش از ازدواج» به شیوه‌ای متفاوت از نسل‌های پیشین اندیشیده و عمل کرده‌اند. مشارکت‌کنندگان برخلاف ارزش‌های و آموزه‌های اجتماعی، فرهنگی و حتی اعتقادی سنتی نسبت به روابط جنسی خود عمل کرده‌اند و نگرشی جدید از آن داشته‌اند. برخلاف آموزه‌های سنتی موجود که برقراری رابطه و داشتن رابطه جنسی با جنس مخالف قبل از ازدواج را ناپسند و مذموم می‌داند، آن‌ها رابطه با جنس مخالف را تجربه کرده‌اند. تغییرات ارزشی جوانان به مسائل جنسی در بین این افراد به حدی است که تعدادی از پاسخ‌گویان به نقد چهارچوب‌های اجتماعی و فرهنگی سنتی حاکم بر جامعه پرداخته‌اند، پای‌بند به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه نبودند و مهم‌تر این‌که داشتن هرگونه ارتباط با جنس مخالف را به شیوه‌های مختلف ضروری پنداشته و آن را به عنوان یک شیوه جدید زندگی در عصر مدرن تفسیر و ارزیابی کرده و پذیرفته‌اند.

شکل ۱- مدل نهایی نظریه زمینه‌ای روابط جنسی پیش از ازدواج به مثابه ارزش‌هایی رهایی‌بخش جنسی

مقولات به دست آمده فوق در فرآیند ساخت نظریه زمینه‌ای سیر داستانی نشان‌دهنده تغییر ارزش‌های جوانان شهرستان سلسله (الشر) نسبت به مسائل جنسی نامشروع پیش از ازدواج است. در شکل (۱) مدل امیک ارتباط بین مقولات براساس سه بعد شرایطی، تعاملی/ فرآیندی و پیامدی را آوردیم. همان‌گونه که مدل زمینه‌ای نشان می‌دهد، فشارهای گروه‌های دوستان یکی از شرایط علی زمینه‌ساز برای ایجاد رابطه جنسی با جنس مخالف است. این فشار در بین گروه دوستی چه درون و بیرون از فضای مدرسه (یا دانشگاه) دامنه وسیعی داشته و دانش جنسی و جنسیتی جدیدی در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد. در این میان، رسانه‌ها، وسایل جدید ارتباطی و به طور خاص، فضای مجازی و موبایل هوشمند بر شکل‌گیری این پدیده دامن می‌زنند. ابزار جدید ارتباطی، نه تنها روابط جنسی را ساده‌تر و راحت می‌سازد؛ بلکه فشارها، نظارت‌ها، کنترل و تمهیدات ساختاری عینی جامعه در خصوص مقابله با این پدیده را نیز به حداقل می‌رساند. وسایل ارتباطی جدید؛ یعنی فضای مجازی به وسیله تلفن و غیره، به عنوان یکی از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی که به علت اهمیت آن در مقایسه با فن‌آوری‌های ارتباطی دیگر، تحولی شگرف در روابط بین انسان‌ها (مشارکت‌کنندگان) و جنس مخالف به وجود آورده است. اکثر مشارکت‌کنندگان از این فن‌آوری برخوردار بودند و تمامی دستگاه‌های مورد استفاده آن‌ها مجهز به بالاترین امکانات دیجیتال؛ مانند اتصال به شبکه‌های اجتماعی (وایبر، تلگرام، واتساپ، بی‌تاک، لاین و غیره)، دوربین با بالاترین کیفیت، پخش موسیقی و بلوتوث می‌باشند. وسایل ارتباطی جدید، زمینه ورود به مکانی را که در اندیشه مدرن با عنوان فضای روابط جنسی مجازی، تجربیات واسطه‌مند، حضور همیشه غایب و فراواقعیت است، فراهم می‌سازد.

در عصر حاضر و بیش از هر عصری دیگر، انسان‌ها با منابع هویتی بی‌شماری مواجه‌اند که باعث دگرگونی در هویت سنتی، پیدایش هویت‌های فرهنگی چندگانه و تغییر در نوع ارتباطات و تعاملات افراد، منجر شده است. در واقع، فشار ناشی از گروه‌های هم‌سالان و وجود برنامه‌ها و محیط فضای مجازی وسایل ارتباطی زمینه شکل‌گیری دست‌یابی به هویت و شخصیت جنسی در داشتن روابط جنسی متنوع را به جوانان القا می‌کنند. دست‌یابی به هویت جنسی تبدیل به یک مسأله و دغدغه ذهنی جوانان شده است. مشارکت‌کنندگان درگیر در روابط جنسی، آکنده از مشغله‌های جنسی است و در این بین، فشار هم‌سالان و رسانه‌های اجتماعی، فرد را وادار به کسب تجربه رابطه جنسی و شناخت از فرآیند و فعالیت جنسی خودش می‌کند.

ارتباط و فرآیند منطقی و معنایی بین مقولات عمده- محوری فشارگروه‌های دوستان، وسایل جدید ارتباطی، تلاش برای دستیابی به هویت جنسی و فرصت و امکان ارتباط، زمینه‌رهایی از ارزش‌های جنسی را به وجود می‌آورد که باعث دگرگونی نگرش و رفتار در مسائل جنسی بین جوانان شده است. ارزش‌های رهایی‌بخش جنسی یک الگوی رفتاری و فراغتی جدیدی را به وجود آورده است؛ به طوری که روابط نامتعارف جنسی با جنس مخالف به یک اصل و الگوی رفتاری تبدیل شده است. الگوی فراغتی جنسی بین دختر و پسر بدون در نظر گرفتن ابعاد شرعی یا توجه اندک به پیامدهای آن، پدیده‌ای است که می‌توان عمومیت یافتن و حرکت به سوی هنجارشدن آن را با اندکی توجه و دقت نظر، در فضای عینی تعامل اجتماعی، مشاهده کرد. پیامد رفتار فراغتی باعث پیدایش و شکل‌گیری دو نوع الگوی رفتار جنسی (نیاز عاطفی و روابط مبتنی بر عشق سیال) در میان دختر و پسر شده است. الگوی اول نیاز عاطفی (روابط عاشقانه) بیش‌تر در اولین رابطه دختر و پسر که وابستگی و دل‌بستگی خاصی ایجاد می‌کند و روابطی که براساس علاقه شکل می‌گیرد، به وجود می‌آید؛ اما روابط مبتنی بر عشق سیال براساس تنوع و لذت آنی شکل می‌گیرد که هر لحظه امکان قطع رابطه وجود دارد، بدون کم‌ترین آسیب روانی و عاطفی.

پیامد عمده شرایط و فرآیندهای بحث‌شده، باعث جابه‌جایی اهداف و ارزش‌های در روابط جنسی مشارکت‌کنندگان می‌شود. تغییر نگرشی که دیگر معطوف به گذشته و سنت‌ها نیست؛ بلکه معطوف به فرآیند فرسایش و نفوذناپذیری حد و مرزها و همگون‌ترشدن جهان به دلیل گسترش فزاینده عناصر فرهنگی معین است که همان فرهنگ متجدد یا تمدن غربی است. انتقال جهانی آگاهی‌ها، ارزش‌ها و هنجارها، موجب فرسایش مرزهای ارزشی (ارزشی، هنجاری) و شکل‌گیری فضای جدیدی می‌شود که پای‌بندی به مؤلفه‌های هویت‌ساز فرهنگ ملی با گرایش‌های فراملی، جای‌گزین آن می‌شود. این جابه‌جایی نشان‌دهنده وجود تغییر نگرشی جوانان از آموزه‌های دینی و اجتماعی جامعه نسبت به مسائل جنسی است.

کتاب‌نامه

۱. احمدی‌نیا، ش. و مهریار، ا. ه. (۱۳۸۳). نگرش و ایده‌آل‌های نوجوانان تهران در زمینه همسرگزینی، فرزندآوری و تنظیم خانواده. مجموعه مقالات دومین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران (بررسی مسائل جمعیتی ایران با تأکید بر جوانان). شیراز: انتشارات مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
۲. استراوس، ا. و کربین، ج. (۱۳۹۲). مبانی پژوهش کیفی. (ا. افشار، مترجم). تهران: نشر نی.
۳. آزادارمکی، ت. و شرفی‌ساعی، م. ح. (۱۳۹۰). تبیین جامعه‌شناختی روابط جنسی آنومیک در ایران. *خانواده‌پژوهی*، ۴ (۷)، ۴۶۲-۴۳۵.

۴. آزادارمکی، ت.، شرفی‌ساعی، م. ح.، ایثاری، م. و طالبی، س. (۱۳۹۰). سنخ‌شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران. *جامعه‌پژوهشی فرهنگی*، ۲ (۲)، ۳۴-۱.
۵. باومن، ز. (۱۳۸۴). *عشق سیال: دریاب ناپایداری روابط انسانی*. (ع. ثابتی، مترجم). تهران: نشر ققنوس.
۶. خلیج‌آبادی فراهانی، ف. (۱۳۹۱). تأثیر معاشرت با جنس مخالف قبل از ازدواج بر احتمال طلاق در بین افراد تحصیل‌کرده دانشگاهی. *مطالعات راهبردی زنان*، ۴ (۱۵)، ۹۲-۴۹.
۷. خلیج‌آبادی فراهانی، ف. و مهریار، ا. ه. (۱۳۸۹). نقش خانواده در ارتباطات با جنس مخالف قبل از ازدواج در دختران دانشجوی در تهران. *خانواده‌پژوهی*، ۱ (۶)، ۶۸-۴۴۹.
۸. زارع شاه‌آبادی، ا. و سلیمانی، ز. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به روابط پیش از ازدواج در دانشگاه یزد. *رفاه اجتماعی*، (۴۵)، ۳۵۵-۳۳۹.
۹. شیردل، م. (۱۳۸۵). عوامل گرایش زنان و مردان متأهل به رابطه نامشروع جنسی. *رفاه اجتماعی*، ۳ (۵)، ۱۴۹-۱۳۳.
۱۰. عظیمی هاشمی، م.، اعظم‌کاری، ف.، بی‌گناه، م. و رضامنش، ف. (۱۳۹۴). ارزش‌ها، نگرش‌ها و الگوهای کنش جوانان در همسرگزینی و روابط پیش از ازدواج. *راه‌برد فرهنگ*، ۱ (۹)، ۲۱۲-۱۷۹.
۱۱. علی‌تبار، س. ه.، قنبری، س.، زاده‌محمدی، ع. و حبیبی، م. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین روابط جنسی پیش از ازدواج با نگرش به روابط فرازناشویی. *خانواده‌پژوهشی*، ۲ (۱۰)، ۲۶۷-۲۵۵.
۱۲. فاضلی، ن. (۱۳۹۰). *خانواده و زندگی شهری: تحول خانواده‌ها در بستر تجدد، شهرنشینی و رسانه‌ای شدن*. تهران: نشر تیسرا.
۱۳. فلیک، ا. (۱۳۸۹). *درآمدی بر تحقیقات کیفی*. (ه. جلیلی، مترجم). تهران: نشر نی.
۱۴. گرماوردی، غ. ر.، مکارم، ج.، علوی، س. ش. و عباسی، ز. (۱۳۸۸). عادات پرخطر بهداشتی در دانش‌آموزان شهر تهران. *پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی*، ۱ (۹)، ۱۹-۱۳.
۱۵. گیدنز، آ. (۱۳۹۲). *پیامدهای مدرنیته*. (م. ثلاثی، مترجم)، تهران: نشر مرکز.
۱۶. لطیف‌آبادی، ح. (۱۳۹۲). *روان‌شناسی رشد ۲: نوجوانی، جوانی و بزرگ‌سالی*. تهران: نشر سمت.
۱۷. محمدپور، ا. (۱۳۹۲). *صدّ روش*. جلد اول. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۱۸. محمدپور، ا.، بهمنی، م. و علیزاده، م. (۱۳۸۹). زن، پاساژ، مصرف. *مطالعات راهبردی زنان*، ۱ (۱۲)، ۷۳-۴۱.
۱۹. موحد، م.، عنایت، ح. و عباسی‌شواری، م. ت. (۱۳۸۵). بررسی رابطه عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش دانشجویان به معاشرت و دوستی دختر و پسر قبل از ازدواج. *علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲ (۲۴)، ۱۶۵-۱۴۷.

۲۰. میرمولایی، س. ط.، عباس سنجدری، ز.، غباری بناب، ب. و فقیهزاده، س. (۱۳۸۴). بررسی رفتارهای جنسی و عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های دولتی شهر تهران. خلاصه مقالات دومین کنگره خانواده و مشکلات جنسی. تهران: دانشگاه شاهد.
۲۱. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. (۱۳۸۶). گزارش جمهوری اسلامی ایران درباره پایش اعلامیه تعهد مصوب اجلاس (ویژه مجمع عمومی سازمان ملل در زمینه اج آی وی و ایدز). تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دبیرخانه کارگاه کشوری ایدز.
۲۲. یوسفی، ز.، اشرف، م. ر. و هویدافر، ر. (۱۳۸۶). سالم‌سازی روابط دختران و پسران، تازه‌های روان‌درمانی، ۲ (۱۲)، ۸۷-۹۶.
23. Afary, J. (2009). *Sexual politics in modern Iran*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
24. Alexander, M., Garda, L., Kanade, S., Jejeebhoy, S., & Ganatra, B. (2007). Correlates of premarital relationships among unmarried youth in Pune district, Maharashtra, India. *International Family Planning Perspectives*, 33, 150-159.
25. Bleske-Rechek, A. L., & Buss, D. M. (2001). Opposite-sex friendship: Sex differences and similarities in initiation, selection, and dissolution. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(10), 1310-1323.
26. Esterberg, K. G. (2001). *Qualitative research methods and process* (2nd ed.). London, England: Open University Press.
27. Fritzsche, Y. (2000). *Modernes Leben: Gewandelt, vernetzt und verkabelt*. [Modern life: Transformed, networked, and cabled]. In A. Fischer, Y. Fritzsche, W. Fuchs-Heinritz, & R. Munchmeier (Eds.), *Jugend 2000* (pp. 181-220). Opladen, Germany: Leske & Budrich.
28. Ghuman, S., Loi, V. M., Huy, V. T., & Knodel, J. (2006). Continuity and change in premarital sex in Vietnam. *International Family Planning Perspectives*, 32(4), 166-174.
29. Harding, D. J., & Jencks, C. (2003). Changing attitudes toward premarital sex: Cohort, period, and aging effects. *The Public Opinion Quarterly*, 67(2), 211-226.
30. Mahdavi, P. (2009). *Passionate uprisings: Iran's sexual revolution*. California, CA: Stanford University Press.
31. Maxwell, J. A. (2004). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach* (2nd ed.). London, England: Sage Publications.
32. Mohammad, K., Farahani, F. K. A., Mohammadi, M. R., Alikhani, S., Zare, M., Tehrani, F. R., ... & Ghanbari, H. (2007). Sexual risk-taking behaviors among boys aged 15-18 years in Tehran. *Journal of Adolescent Health*, 41(4), 407-414.
33. Ramrakha, S., Bell, M. L., Paul, C., Dickson, N., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2007). Childhood behavior problems linked to sexual risk taking in young adulthood: A birth cohort study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(10), 1272-1279.